

Anna Jopek-Bosiacka

Uniwersytet Warszawski

Sprawozdanie z konferencji Transius 2022

W dniach 27-29 czerwca 2022 r. w Genewie odbyła się trzecia międzynarodowa konferencja organizowana przez Centre for Legal and Institutional Translation Studies (Transius) afiliowanego przy Uniwersytecie Genewskim (Szwajcaria) we współpracy z grupą IAMLADP (International Annual Meeting on Language Arrangements, Documentation and Publications) ds. kontaktów z uniwersytetami (IAMLADP's Universities Contact Group UCG). Jest to jedna z najważniejszych konferencji o zasięgu globalnym poświęconych przekładowi prawnemu i prawniczemu oraz komunikacji prawnej i dydaktyce przekładu, gromadząca nie tylko akademików, ale również przedstawicieli międzynarodowych organizacji i instytucji krajowych zatrudniających tłumaczy i bazujących na tłumaczeniach, a także indywidualnych tłumaczy i studentów.

Tegoroczna konferencja zgromadziła ponad 250 uczestników z 35 krajów ze wszystkich kontynentów i poświęcona była najnowszym trendom w badaniach nad przekładem prawnym, prawniczym i instytucjonalnym, a także w praktyce tłumaczenia. Oprócz wykładów plenarnych Anne Lafeber (ONZ), Anne-Lise Kjær (Uniwersytet Kopenhaski) i Jeffrey Killmana (Uniwersytet Karoliny Północnej w Charlotte), ponad 100 prelegentów z przeszło 60 uniwersytetów oraz 20 instytucji międzynarodowych i krajowych uczestniczyło w 27 sesjach równoległych, 3 instytucjonalnych okrągłych stołach tematycznych i sesji plakatowej. Polskę reprezentowały, oprócz autorki niniejszego sprawozdania, prof. Łucja Biel (ILS UW), dr Agnieszka Doczekalska (ALK), dr Justyna Giczela-Pastwa (UG), mgr Anna Setkiewicz-Ryszka (UŁ) oraz tłumacze Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Tematycznie wszystkie wystąpienia mieściły się w następujących obszarach tematycznych:

- Problemy, metody i kompetencje w tłumaczeniu prawnym i prawniczym, w tym analiza prawno-porównawcza i hermeneutyka prawnicza na potrzeby tłumaczenia

- Zagadnienia terminologiczne w tłumaczeniu prawnym, prawniczym i instytucjonalnym
- Wykorzystanie korpusów i narzędzi komputerowych w praktyce, szkoleniu i badaniach nad tłumaczeniem prawnym, prawniczym i instytucjonalnym
- Zagadnienia socjologiczne i etyczne w tłumaczeniu prawnym, prawniczym i instytucjonalnym
- Rozwój i implikacje polityki instytucjonalnej w zakresie tłumaczenia i redagowania tekstów wielojęzycznych
- Specjalizacje tematyczne w tłumaczeniach instytucjonalnych (techniczne, naukowe, finansowe itp.)
- Kontrola jakości tłumaczeń, zapewnianie jakości i praktyki zarządzania w środowisku instytucjonalnym
- Tłumaczenia pisemne i ustne w sądach
- Kształcenie tłumaczy prawniczych i instytucjonalnych.

Nie sposób opisać, z racji wielości i różnorodności, wszystkich wystąpień; skupię się na najważniejszych wykładach plenarnych oraz wystąpieniach instytucjonalnych podczas okrągłych stołów. Konferencja Transius rozpoczęła się wykładem plenarnym Anne Lafeber z Organizacji Narodów Zjednoczonych (Nowy Jork, USA) na temat zmian na przestrzeni dekady w zakresie wymagań dotyczących umiejętności i wiedzy tłumaczy w związku z postępem w dziedzinie narzędzi językowych i tłumaczeniowych, które zrewolucjonizowały sposoby pracy tłumaczy pracujących w służbach tłumaczeniowych takich instytucji jak Unia Europejska czy Organizacja Narodów Zjednoczonych. Nowe narzędzia utworowały drogę nowym metodom pracy, radykalnie zmieniając sposób pracy tłumacza. Anne Lafeber przedstawiła wyniki badania przeprowadzonego w 2021 r. wśród organizacji członkowskich IAMLADP (w tym instytucji UE i organizacji ONZ) mającego na celu określenie idealnego zestawu umiejętności współczesnego tłumacza instytucjonalnego oraz porównała je z wynikami takiego samego badania przeprowadzonego w 2010 r. Badanie składało się z dwóch kwestionariuszy: jednego dotyczącego wpływu różnych umiejętności i wiedzy na proces i jakość tłumaczenia; drugiego dotyczącego stopnia, w jakim tych umiejętności i wiedzy brakuje u nowych pracowników. Korelacja wyników tych dwóch badań pozwoliła na stworzenie ważonych zestawów umiejętności, które podkreślają względne znaczenie różnych umiejętności i rodzajów wiedzy dla tłumaczy instytucjonalnych jako całości jako grupy zawodowej i dla różnych organizacji. W stosunku do 2010 r. zaobserwowano większą wagę takich umiejętności jak m.in. rozumienie złożonych zagadnień tematycznych, bardziej płynne formułowanie tekstów, a także

pojawienie się nowych umiejętności jak np. otwartość na zmiany, efektywne korzystanie z informacji zwrotnej, samodzielność w pracy i postędyca.

Drugiego dnia konferencji z wykładem plenarnym na temat polityki i praktyki tłumaczenia w prawie unijnym i międzynarodowym wystąpiła prof. Anne Lise Kjær z Uniwersytetu w Kopenhadze. Wykład zawierał przegląd implikacji wielojęzyczności i tłumaczenia w międzynarodowych środowiskach prawnych, zwłaszcza w instytucjach UE i Europejskim Trybunale Praw Człowieka. Prof. Kjær dowodziła, że wybór polityki językowej, w tym tłumaczenia na języki narodowe państw członkowskich organizacji międzynarodowych, są wskaźnikami równowagi instytucjonalnej, a także, co naturalne, szerszych trendów społeczno-politycznych. Jednym ze sposobów reagowania na kwestionowanie autorytetu instytucji międzynarodowych jest uznanie różnic i różnorodności oraz zapewnienie środków zapewniających dostępność. W tym świetle strategii tłumaczeniowe należy rozumieć jako coś więcej niż tylko narzędzia prawno-lingwistyczne, które tłumacz może zastosować w celu przeniesienia znaczenia pojęć prawnych w jednym języku do języka i świata pojęciowego innego systemu prawnego. Strategii tłumaczeniowe to także kwestia odpowiedzi na pytania, kiedy, co i w jakich okolicznościach tłumaczyć w kontekście przywoływanego trypoziomowego modelu krytycznej analizy dyskursu Normana Fairclougha z 1992 r., obejmującego społeczny kontekst „języka w użyciu” i jego relacje z rzeczywistością społeczną.

Trzeci wykład plenarny prof. Jeffreya Killmana (University of North Carolina at Charlotte, USA) dotyczył przygotowania tłumaczy prawniczych w dobie dynamicznego rozwoju tłumaczeń maszynowych, od tłumaczeń statystycznych opartych na frazach, do tłumaczeń opartych na sieciach neuronowych. Paradoksalnie badaniom nad maszynowym tłumaczeniem prawnym i prawniczym nie poświęcano dotychczas dostatecznej uwagi, mimo że tłumaczenie maszynowe było i jest szeroko stosowane w instytucjach unijnych i międzynarodowych. Prof. Killman zastanawiał się, czego tłumacze tekstów prawnych i prawniczych mogą oczekiwać od tłumaczeń maszynowych. Analizował wady i zalety prawniczych tłumaczeń maszynowych opartych na statystycznej bądź syntagmatycznej (neuronowej) analizie fraz oraz kluczowe wyzwania pracy tłumaczy specjalistycznych z takimi programami. Próbował wyznaczyć granice podziału pracy tłumaczeniowej pomiędzy ludźmi i maszyną w taki sposób, aby w pełni wykorzystać większą zdolność ludzi do rozumienia języka, a maszyn – do przetwarzania danych w kontekście tłumaczeń specjalistycznych.

Trzy instytucjonalne okrągłe stoły tematyczne dotyczyły: (1) zapewniania jakości i dostępności wielojęzycznego prawa i kształtowania polityki językowej, z udziałem przedstawicieli Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Rady

Unii Europejskiej oraz Federalnego Urzędu Kanclerskiego Szwajcarii; (2) wyzwań i podejść do tłumaczenia na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, w którym wzięli udział: przedstawiciel Komisji Europejskiej omawiający portal e-Justice oraz przedstawiciele Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Międzynarodowego Trybunału Karnego; oraz (3) zmian technologicznych i proceduralnych w tłumaczeniu instytucjonalnym, w którym uczestniczyli przedstawiciele Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego.

Zwiększenie dostępności wielojęzycznego prawa ma być zapewnione m.in. po ukończeniu prac nad normą ISO dotyczącą prostego języka ISO/FDIS 24495-1 *Plain language — Part 1: Governing principles and guidelines*, o czym mówiła Veronique Rosenkranz z Parlamentu Europejskiego (panel nr 1). Podczas obrad panelu nr 2 ciekawą prezentację przestawił James Brannan z Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który omawiał specyficzne wyzwania związane ze statusem prawnym Trybunału i jego orzecznictwem. Dotyczyło to m.in. tłumaczenia terminów specyficznych dla danej kultury prawnej (w tym nowej terminologii prawnej prawa krajowego), nie zawsze bezpośrednio z rzeczywistego języka źródłowego, ale poprzez język angielski lub francuski, gdzie wymagany jest pewien zakres analizy prawnoporównawczej. Trudnością dla nowych tłumaczy może być brak znajomości terminologii Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w tym „pojęć autonomicznych”, typu *penalty* oraz ukryte cytaty z orzecznictwa Trybunału. Ciekawym panelem był panel nr 3 z udziałem przedstawicieli organizacji międzynarodowych, agencji i instytucji, którzy poruszali różne aspekty wykorzystywania nowych technologii w tłumaczeniu instytucjonalnym. Co oczywiste, wykorzystanie technologii ma wpływ na nowy profil kompetencyjny tłumaczy, o czym mówił Thierry Fontenelle z EBI. Przedstawiciel Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej J. Faz mówił szczegółowo o podejściu Agencji do jakości w tłumaczeniu w celu zmniejszenia ryzyka utraty reputacji w środowisku dyplomatycznym i naukowo-technicznym. Aby zapewnić odpowiednią kontrolę w zależności od wymogów tekstów i odbiorców, opracowano podejście dostosowane do potrzeb („fit-for-purpose approach”), wykorzystujące narzędzia tłumaczeniowe i sztuczną inteligencję, wieloetapową zróżnicowaną korektę (w tym korektę pełną/lekką, czytanie tekstu, proofreading). Generalnie, dobór uczestników poszczególnych debat gwarantował wszechstronny obraz omawianych zjawisk i zróżnicowanie opinii.

Wśród prelegentów ze świata nauki nie zabrakło takich naukowców jak prof. Isolde Burr-Haase z Uniwersytetu w Kolonii, Briana Mossopa z Uniwersy-

tetu York w Kanadzie, Vilelmini Sosoni z Uniwersytetu Jońskiego (Grecja), czy Gianluki Pontrandolfo z Uniwersytetu w Trieście (Włochy), i wielu innych.

Podstawową zaletą konferencji Transius, poza wysokim poziomem merytorycznym, jest możliwość spotkania się naukowców, praktyków oraz przedstawicieli wielojęzycznych organizacji i instytucji międzynarodowych zatrudniających tłumaczy ustnych i pisemnych.

Organizatorem konferencji był prof. Fernando Prieto Ramos z Uniwersytetu Genewskiego oraz dr Diego Guzmán Bourdelle-Cazals. Prof. Prieto Ramos jest dyrektorem Centrum Transius, prodziekanem wydziału translatorycznego Uniwersytetu w Genewie, oraz znanym w świecie nauki orędownikiem jakości i podejścia interdyscyplinarnego w przekładzie instytucjonalnym i prawnym. W komitecie naukowym konferencji Transius zasiadają m.in. takie osoby jak prof. Łucja Biel (ILS UW), prof. Jan Engberg (Unwersytet w Aarhus), prof. Jean-Claude Gémard (Uniwersytet w Montrealu i Unwersytet w Genewie), Anne Lafeber (ONZ), prof. Karen McAuliffe (Uniwersytet w Birmingham), prof. Peter Sandrini (Uniwersytet w Innsbrucku), prof. Susan Šarčević (Uniwersytet w Rijece) i prof. Catherine Way (Uniwersytet w Granadzie).

Nie sposób wymienić wszystkich osób współtworzących Transius, ale przytoczone nazwiska pokazują siłę i autorytet konferencji (i centrum) Transius jako jednej z najważniejszych konferencji z zakresu przekładu prawnego, prawniczego i instytucjonalnego, stanowiącej globalne forum wymiany myśli, nawiązywania kontaktów naukowych i branżowych, rozwoju nowych sieci, wspierania nowych form współpracy w dziedzinie przekładu prawnego i prawniczego oraz instytucjonalnego. Dla wszystkich instytucji i stowarzyszeń zrzeszających tłumaczy prawniczych i specjalistycznych oraz naukowców zajmujących się przekładem prawnym/prawniczym i instytucjonalnym, obecność na konferencji Transius, odbywającej się w Genewie co trzy lata, wydaje się być obowiązkowym punktem programu.

***Dr hab. Anna Jopek-Bosiacka** jest autorką wielu publikacji poświęconych przekładowi prawnemu i komunikacji prawnej, ostatnio „Przekład prawny i sądowy” (PWN 2021, wyd. 2 zm. i uzup.); tłumaczem przysięgłym języka angielskiego; członkiem Zespołu Języka Prawnego Rady Języka Polskiego oraz The International Language and Law Association (ILLA); oraz dyrektorem Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego – najstarszej polskiej jednostki akademickiej kształcącej tłumaczy.*